

DAVLAT MABLAG'LARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA XARIDLAR TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Jamoat xavfsizligi universiteti

Magistratura tinglovchisi

Toshxo'jayev Xikmatillaxo'ja Rahmatullayevich

Annotatsiya: ushbu maqolada 2025-2026-yillarda O'zbekiston Respublikasining davlat xaridlari tizimini modernizatsiya qilish va samaradorligini oshirishga qaratilgan fundamental islohotlar kompleks tahlil qilinadi. Tadqiqot doirasida xarid jarayonlarida sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, sun'iy intellekt va blokcheyn kabi raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish, tizim shaffofligini ta'minlash hamda "yashil" xaridlar tamoyillarini joriy etish masalalari atroflicha yoritilgan. Shuningdek, maqolada mavjud tizimdagi tizimli kamchiliklar statistik ma'lumotlar asosida tahlil qilinib, sohani yanada takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy takliflar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: davlat xaridlari, islohotlar, raqobat, shaffoflik, raqamlashtirish, ekologik xaridlar, statistik tahlil, tizimli kamchiliklar.

Аннотация: в данной статье проводится комплексный анализ реформ, направленных на модернизацию и повышение эффективности системы государственных закупок Республики Узбекистан в период 2025-2026 годов. В рамках исследования подробно рассматриваются вопросы формирования здоровой конкурентной среды, интеграции цифровых технологий (ИИ и блокчейн), обеспечения прозрачности процессов и внедрения принципов "зеленых" закупок. Также в статье на основе статистических данных анализируются системные недостатки текущей модели и выдвигаются научно-практические предложения по дальнейшему совершенствованию сферы.

Ключевые слова: государственные закупки, реформы, конкуренция, прозрачность, цифровизация, экологические закупки, статистический анализ, системные недостатки.

Abstract: this article provides a comprehensive analysis of the fundamental reforms aimed at modernizing and improving the efficiency of the public procurement system in the Republic of Uzbekistan during 2025-2026. Within the scope of the research, issues of fostering a healthy competitive environment, integrating digital technologies such as AI and blockchain, ensuring process transparency, and implementing “green” procurement principles are thoroughly examined. Furthermore, the article analyzes systemic shortcomings based on statistical data and proposes scientific and practical recommendations for the further enhancement of the sector.

Keywords: public procurement, reforms, competition, transparency, digitalization, green procurement, statistical analysis, systemic shortcomings.

O'zbekiston Respublikasining zamonaviy iqtisodiy islohotlari sharoitida davlat xaridlari tizimi budjet mablag'larining maqsadli taqsimlanishini ta'minlovchi va makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlovchi muhim strategik instrument hisoblanadi. So'nggi yillarda mazkur sohada korrupsion xavf-xatarlarni minimallashtirish, bozor raqobatini rivojlantirish va institutsional shaffoflikni qaror toptirishga qaratilgan keng ko'lamli transformatsiya jarayonlari amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 26-dekabrdagi PF-259-sonli farmoni hamda 2024-yil 20-dekabrdagi 865-sonli qarori tizimning huquqiy asoslarini takomillashtirish va jarayonlarni tubdan modernizatsiya qilishda muhim burilish yasadi.

Amalga oshirilgan islohotlar natijasida davlat xaridlari jarayonlari sezilarli darajada raqamlashtirildi, natijada budjet mablag'larining tejalishi bo'yicha ijobiy dinamika qayd etildi. Xususan, 2025-yil yakunlariga ko'ra, davlat xaridlarining umumiy hajmi 248,6 trillion so'mga yetgan bo'lsa, shundan raqobatli tartibda amalga oshirilgan xaridlar ulushi 133,4 trillion so'mni tashkil etdi [1].

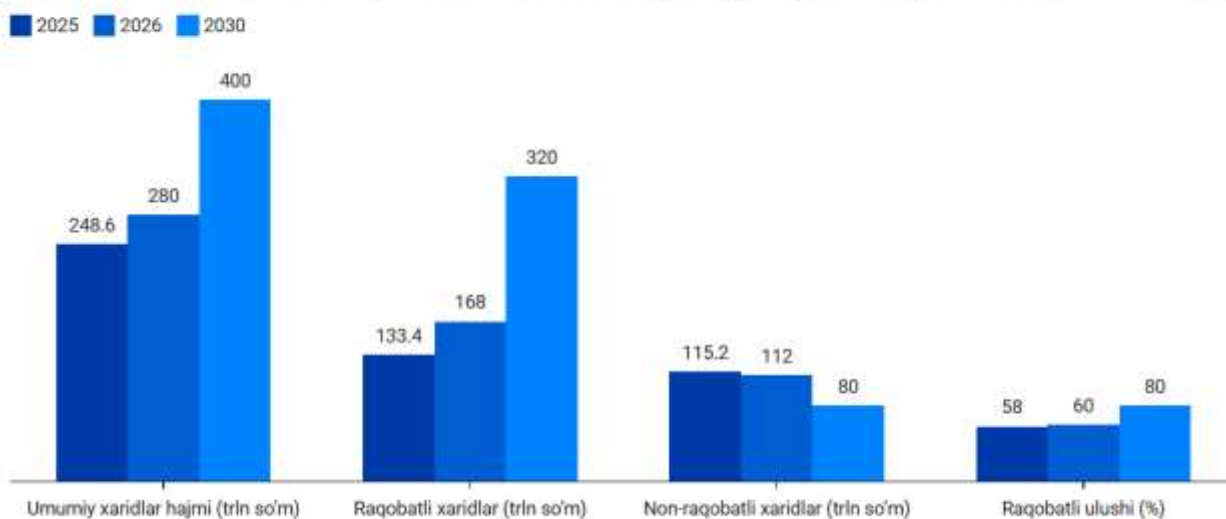
Biroq, ijobiy ko'rsatkichlar bilan bir qatorda, tizimda raqobat muhitini to'liq ta'minlash borasida muayyan muammolar saqlanib qolmoqda. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, raqobatli bo'lmagan (non-raqobatli) xaridlar hajmi hamon yuqoriligicha qolib, 115,2 trillion so'mni tashkil etmoqda. Bu esa, o'z navbatida, tovar va xizmatlar narxining asossiz

oishishiga olib kelmoqda: xususan, ushbu ko'rsatkich 2023-yilda 369,9 milliard so'mni, 2024-yilda esa 370,6 milliard so'mni tashkil etgan [2].

2025-2026-yillar oralig'ida O'zbekistonning davlat xaridlari tizimida bozor raqobatini kuchaytirishga qaratilgan tub burilishlar amalga oshirildi. Xususan, 2026-yil 1-yanvardan e'tiboran to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar asosida xarid qilinadigan tovar va xizmatlarning yagona ro'yxati bekor qilindi [3]. Mazkur institutsional o'zgarish xaridlarni faqat raqobatli usullar - elektron tenderlar va takliflar so'rovi orqali amalga oshirishni majburiy etib belgiladi [4].

Strategik maqsadlarga ko'ra, raqobatli xaridlar ulushini 2025-yildagi 58 foizdan 2030-yilga kelib 80 foizga yetkazish, budget tejamini esa 14 trillion so'mdan 25 trillion so'mga oshirish ko'zda tutilgan [5]. Ushbu islohotlar korrupsion xavf-xatarlarni jilovlash va bozor narxlarining muvozanatini saqlashga xizmat qiladi, zero avvalgi amaliyotda to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar ko'p hollarda narxlarning sun'iy ravishda yuqori belgilanishiga sharoit yaratgan edi. Shunga qaramay, tizimda ayrim to'siqlar, xususan, monopol mavqega ega subyektlarning yuqori ulushi raqobat rivojiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

O'zbekiston davlat xaridlari statistikasi: umumiy hajm va raqobat ko'rsatkichlari

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, raqobatli xaridlar ulushining barqaror o'sishi islohotlarning dastlabki ijobiy natijalaridan dalolat beradi. Biroq, jarayonni jadallashtirish uchun monopoliyaga qarshi choralarni kuchaytirish (xususan, 2026-yilda 6 ta, 2027-yilda

4 ta monopoliyani bekor qilish) [6] va xarid hujjatlarini jamoatchilik ekspertizasidan o'tkazish mexanizmini joriy etish talab etiladi. Mazkur yo'nalish keyingi bo'limda ko'rib chiqiladigan raqamli transformatsiya jarayonlari bilan uzviy bog'liqdir, chunki sun'iy intellekt texnologiyalari raqobatni monitoring qilishda asosiy drayver bo'lib xizmat qiladi.

Zamonaviy bosqichda davlat xaridlari tizimining shaffofligini ta'minlash va korrupsion omillarni neytrallashtirishning fundamental asosi sifatida raqamlashtirish jarayonlari maydonga chiqmoqda. Xususan, 2026-yil 1-martdan boshlab sohada tub burilish yasagan, sun'iy intellekt (AI) algoritmlariga asoslangan maxsus elektron modul amaliyotga joriy etildi. Mazkur intellektual tizim har bir mahsulot va xizmat turi bo'yicha real vaqtdagi (real-time) o'rtacha bozor narxlarini avtomatik hisoblash imkoniyatiga ega. Tizim algoritmi narxlarning o'rtacha bozor qiymatidan 10 foizdan yuqori yoki 20 foizdan past bo'lish holatlarini aniqlaganda, ushbu operatsiyani avtomatik ravishda "yuqori riskli xarid" toifasiga kiritadi va nazorat organlariga signal yo'llaydi [7].

Ushbu texnologik yechim nafaqat narxlar asossiz oshirilishining oldini oladi, balki xarid jarayonlarining tahliliy qamrovini ham kengaytiradi. Raqamli platformalar orqali amalga oshirilayotgan tranzaksiyalar soni keskin oshgan bo'lsa-da, tizim oldida kiberxavfsizlikni ta'minlash va texnik barqarorlikni saqlash kabi dolzarb vazifalar turibdi. Raqamlashtirish jarayoni to'g'ridan-to'g'ri shartnomalar ulushini kamaytirishda asosiy drayver bo'lib xizmat qilmoqda, chunki inson omili minimallashtirilgan muhitda narx monitoringi to'liq avtomatlashtiriladi.

O'zbekiston davlat xaridlarida samaradorlik va risk tahlili (2023–2026)

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, 2025-yilda narx oshirilishi bilan bog'liq zarar miqdorining 300 milliard so'mga qadar qisqarishi bevosita sun'iy intellekt modulining preventiv samaradorligi bilan izohlanadi. 2026-yilda budjet tejamining 20 trillion so'mga yetishi kutilayotgani, iqtisodiyotda monopolistik tendensiyalarni jilovlash va sog'lom raqobatni rag'batlantirishga xizmat qiladi [8].

Shu bilan birga, raqamli tizimning barqaror ishlashi uchun kiberxavfsizlik bo'yicha milliy qonunchilikni takomillashtirish va davlat xaridlari subyektlarining raqamli savodxonligini oshirish strategik ahamiyatga ega. Bu esa, o'z navbatida, davlat xaridlarida ochiqlik va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish uchun mustahkam zamin yaratadi.

Davlat xaridlarida ochiqlik va shaffoflik tamoyillarini qaror toptirish -budjet mablag'laridan foydalanish ustidan samarali nazorat o'rnatishning eng muhim sharti hisoblanadi. 2026-yildan boshlab joriy etilgan tartibga muvofiq, barcha xarid natijalari majburiy tartibda ochiq ma'lumotlar bazasida e'lon qilinishi hamda tender hujjatlari tasdiqlanishidan avval keng jamoatchilik muhokamasiga qo'yilishi belgilandi [9]. Mazkur tartib nafaqat korrupsion xavf-xatarlarni kamaytirishga, balki xarid jarayonlarida "manfaatlar to'qnashuvi"ni erta aniqlashga ham xizmat qiladi.

Statistik tahlillar shuni ko'rsatadiki, 2025-yilda davlat xaridlarining ochiqlik darajasi 68 foizni tashkil etgan. Biroq, shaffoflik ko'rsatkichlarining to'liq potentsialga chiqmasligiga ayrim idoraviy xaridlarning yopiq xarakterda ekani hamda jamoatchilik nazorati mexanizmlarining huquqiy jihatdan yetarli darajada mustahkamlanmagani sabab bo'lmoqda. Shu sababli, 2026-yilgi islohotlar doirasida "Xarid auditi" tizimini jamoatchilik ekspertizasi bilan integratsiya qilish choralari ko'rilmogda.

Raqamli platformalarning rivojlanishi shaffoflikni ta'minlashda texnik poydevor bo'lib xizmat qiladi: har bir tender hujjati va unga bildirilgan e'tirozlar elektron arxivda saqlanadi, bu esa keyinchalik xarid jarayonini retrospektiv tahlil qilish imkonini beradi. Shaffoflik darajasining oshishi, o'z navbatida, mahalliy tadbirkorlarning tizimga bo'lgan ishonchini oshiradi, bu esa keyingi bo'limda ko'rib chiqiladigan mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash siyosati bilan uzviy bog'liqdir.

Davlat xaridlari tizimi nafaqat budget mablag'larini sarflash, balki milliy iqtisodiyotni rag'batlantirish va mahalliy sanoat salohiyatini oshirishning strategik drayveri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasining 2025-2030-yillarga mo'ljallangan iqtisodiy taraqqiyot ko'rsatkichlarida davlat xaridlarida mahalliy mahsulotlar ulushini bosqichma-bosqich oshirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Xususan, ushbu ko'rsatkichni 2025-yildagi 68 foizdan 2030-yilga kelib 98 foizga yetkazish rejalashtirilgan [10].

Mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash maqsadida faqat milliy subyektlar ishtirok etishi mumkin bo'lgan elektron auksionlar va maxsus xarid tartib-taomillari joriy etildi. Bu esa o'z navbatida kichik va o'rta biznes vakillarining davlat buyurtmalariga kirish imkoniyatlarini kengaytirdi. Biroq, tahlillar shuni ko'rsatadiki, mahalliy mahsulotlarning sifat darajasi va xalqaro standartlarga (ISO) muvofiqligi masalasi hamon dolzarb muammo bo'lib qolmoqda. Ba'zi hollarda mahalliy korxonalar tomonidan taklif etilayotgan tovarlarning past texnik ko'rsatkichlari davlat tashkilotlari ish samaradorligiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shu nuqtai nazardan, mahalliy ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlash siyosati nafaqat miqdoriy ko'rsatkichlarni oshirish, balki sifat menejmentini takomillashtirish bilan hamohang olib borilmoqda. Mazkur bo'lim keyingi ko'rib chiqiladigan "yashil" xaridlar tamoyillari bilan uzviy bog'liq, zero mahalliy mahsulotlarni logistika zanjirining qisqaligi va transport xarajatlarining kamligi hisobiga ekologik standartlarga moslashtirish ancha samaralidir.

Davlat xaridlari tizimining samaradorligi nafaqat shaffoflik, balki protsessual jarayonlarning qanchalik moslashuvchan va puxta ekanligi bilan ham belgilanadi. 2025-2026-yillardagi islohotlar doirasida xarid ishtirokchilari uchun sifatli takliflar tayyorlash imkoniyatini kengaytirish maqsadida elektron xaridlar bo'yicha takliflar taqdim etish muddati 15 kundan 60 kungacha uzaytirildi. Shu bilan birga, tender komissiyalari tomonidan hujjatlarni ko'rib chiqishning maksimal muddati 30 kun etib qat'iy belgilandi [11].

Muddatlarning uzaytirilishi potensial yetkazib beruvchilarga, ayniqsa, murakkab texnologik loyihalar bilan ishtirok etuvchi tadbirkorlarga o'z loyihalarini chuqur tahlil

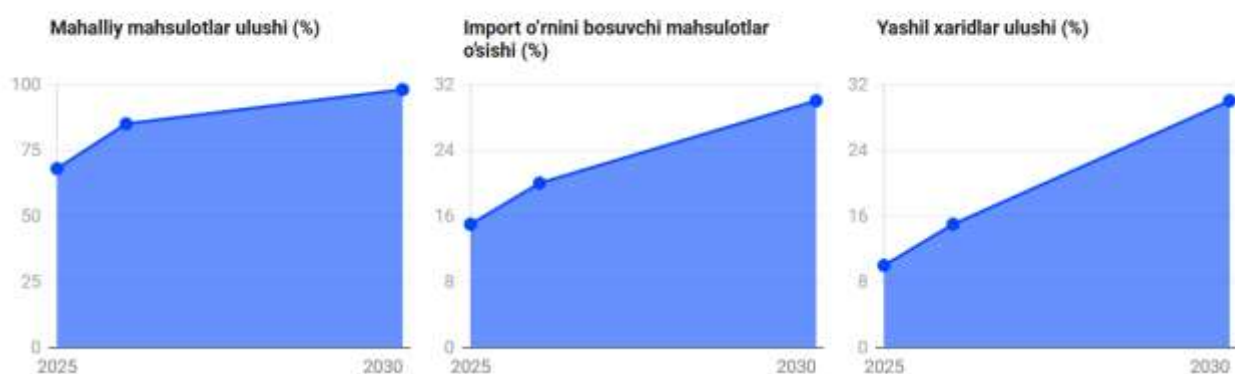
qilish va raqobatbardosh takliflar shakllantirish imkonini berdi. Bu esa, o'z navbatida, xaridlar sifatini oshirishga va narxlar muvozanatiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi. Biroq, amaliyotda ayrim hollarda jarayonlarning haddan tashqari cho'zilishi ("byurokratik sekinlik") va buyurtmachilarning operatsion faoliyatiga to'sqinlik qilish holatlari ham kuzatilmoqda.

Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun jarayonlarni yanada raqamlashtirish va "aqlli" algoritmlar yordamida hujjatlarni avtomatik skanerlash tizimini takomillashtirish talab etiladi. Mazkur yo'nalish raqamlashtirish va kadrlar malakasini oshirish bo'yicha avvalgi bo'limlarda keltirilgan tahlillar bilan uzviy bog'liqdir. Faqatgina inson omilini kamaytirish va idoralararo ma'lumotlar almashinuvini (G2G integratsiyasini) tezlashtirish orqali protsessual muddatlar va sifat o'rtasidagi optimal muvozanatga erishish mumkin.

O'zbekistonning "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasi doirasida davlat xaridlari tizimiga ekologik mezonlarni integratsiya qilish yangi bosqichga ko'tarildi. 2025-yil 18-noyabrdagi tegishli farmonga muvofiq, xarid qilinadigan tovar va xizmatlarning atrof-muhitga ta'sirini baholash tizimi joriy etilib, ekologik talablar majburiy xarakterga ega bo'ldi. Strategik maqsadlarga ko'ra, "yashil" xaridlar ulushini 2030-yilga kelib jami xaridlarning 30 foiziga yetkazish belgilangan [12].

Hozirgi bosqichda mazkur yo'nalishdagi asosiy muammo -bozorda ekologik sertifikatlangan mahsulotlarning yetishmasligi va buyurtmachilarning "yashil" mezonlarni shakllantirish bo'yicha ko'nikmalarining pastligidir. Shuningdek, xaridlar portalida maxsus "Green Procurement" segmentining to'liq shakllanmaganligi ham jarayonni sekinlashtirmoqda. Biroq, mahalliy mahsulotlar ulushini oshirish siyosati "yashil" xaridlar bilan to'g'ridan-to'g'ri korrelyatsiyaga ega, chunki logistika zanjirining qisqarishi "uglerod izi" (carbon footprint) miqdorini kamaytirishga xizmat qiladi.

O'zbekiston davlat xaridlarida mahalliy mahsulotlar va yashil xaridlar (2025–2030)

Jadval ma'lumotlari tahlili shuni ko'rsatadiki, mahalliy mahsulotlar ulushining 2030-yilda 98 foizga yetishi milliy iqtisodiyotning tashqi bozorlarga qaramligini kamaytiradi va iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlaydi. Shu bilan birga, "yashil" xaridlar ulushining 30 foizga yetishi O'zbekistonning xalqaro ekologik standartlarga va Barqaror rivojlanish maqsadlariga (SDG) muvofiqligini ta'minlaydi. Mazkur jarayon raqobat muhitini sog'lomlashtirish va shaffoflikni oshirish bo'yicha amalga oshirilayotgan kompleks islohotlar bilan uzviy bog'liq holda tizimning umumiy samaradorligini yangi bosqichga olib chiqadi [13].

Xulosa qilib aytganda, 2025-2026-yillardagi islohotlar nafaqat moliyaviy tejamkorlikni ta'minlashga, balki O'zbekistonning xalqaro iqtisodiy reytinglardagi o'rnini mustahkamlash va shaffof bozor iqtisodiyotini qurishga xizmat qiladi. Mazkur jarayonlarning davomiyligi mamlakatning uzoq muddatli barqaror iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi asosiy omillardan biri bo'lib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025 yil 26 dekabrda "Davlat xaridlari tizimida raqobat muhiti va shaffoflikni ta'minlash bo'yicha navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-259-son farmoni / Toshkent : "Adolat" nashriyoti, 2025. -12 bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025 yil 18 noyabrda "Yashil davlat xaridlarini qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-217-son farmoni / Toshkent : "Adolat" nashriyoti, 2025. -8 bet.

3. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. 2025-2027 yillarda davlat xaridlari tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish strategiyasi / Toshkent : Vazirlik nashriyoti, 2025. -45 bet.
4. O‘zbekiston davlat xaridlarida to'g'ridan-to'g'ri shartnomalardan voz kechmoqda / Gazeta.uz. -Toshkent : Gazeta.uz nashriyoti, 2025. -1-2 bet.
5. Reforms in public procurement, customs duties, and the energy sector: key outcomes of the week / Toshkent : Frank.uz nashriyoti, 2026. -3-5 bet.
6. Uzbekistan enhances transparency of public procurement, expands competition and the priority of domestic producers / Toshkent : Yuz.uz nashriyoti, 2025. -2-4 bet.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024 yil 25 dekabrda “2025 yil uchun O‘zbekiston Respublikasi Davlat budjeti to‘g‘risida”gi PF-455-son farmoni / Toshkent : “Adolat” nashriyoti, 2024. -20 bet.
8. O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. Fiskal strategiya 2026-2028 / Toshkent : Vazirlik nashriyoti, 2025. -60 bet.
9. 2026 yil uchun rasmiy statistika sohasidagi davlat dasturi loyihasi / Toshkent : Stat.uz nashriyoti, 2026. -15-18 bet.
10. 2024 yilda davlat xaridlari tizimini takomillashtirish yuzasidan amalga oshirilgan ishlar / Gov.uz. -Toshkent : Gov.uz nashriyoti, 2025. -5-7 bet.
11. Davlat xaridlarining maxsus axborot portali statistikasi / Toshkent : MF.UZ nashriyoti, 2026. -10-12 bet.
12. Davlat xaridlari to'g'risida ma'lumot (2025 yil, II-chorak) / Toshkent : Navoiyuran.uz nashriyoti, 2025. -4-6 bet.
13. Rasmiy statistika -islohotlar in'kosi / Toshkent : Yuz.uz nashriyoti, 2025. -1-3 bet.